

Doç. Dr. Tülin POLAT

YAZIN METNİ - OKUR İLİŞKİSİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Ne kadar bilirsen bil söylediklerin
Karşındakının anlayabildiği kadardır.

Mevlana

Yazın metinlerinin alımlanması ve bu sürecin özellikleri, son yıllarda yazınbilim alanında üzerinde en çok durulan konulardan biri olmuştur. Bu yönelimi besleyen kaynak da, yazın metni okur ilişkisine yeni bakış getiren *alımlama estetiğidir*. Yazınbilim ve dolayısıyla yazın eğitiminde 'dönüm noktası' yaratan alımlama estetiğinin özü '*okurun keşfedilmesi*' olarak görülebilir. Sayın'ın da belirttiği gibi «*Yazar - yapıt - okur üçlüsünde okurun varlığı yazınbilimde - kısa bir süre dışında - gerçi hiç unutulmamış, ancak alımlama estetiğinde olduğu gibi okura göndermeler yapan yapıtın okur tarafından nasıl somutlandığı ve yapıtta göndermeler yapan öğelerin neler olduğu hakkında bilimsel kanıtlar hiç getirilmemiştir*'.

Alımlama estetiğine dayanan yaklaşıma göre, yazınsal metni alımlama/anlama süreci, okuru etkin kılan bir üretme sürecidir. Bu süreçte belirleyici olan, okurun '*alımlama koşulları*', yani okurun ilgi, istek, beklenti ve yaşam deneyimlerinin tümüdür. Diğer bir anlatımla, alımlama sürecinde okur, yazın metninin içeediği '*belirlenmemiş yerleri*' kendisine göre somutlaştırır, metinde var olan '*boş alanları*' kendi öznel ve nesnel koşullarına göre doldurur. Bu, okurun alımlama sırasında yazınsal metni gerçekleştirmek/kurmak gibi bir etkinlik içinde olması demektir. Çünkü alımlama estetiğine göre «*metin, ancak kendisini alımlayan bilinç (okur)*

1 Alıntı için bkz : Sayın, Ş., : 'Yazınbilim ve Alımlama Estetiği, Bağlam' 1/1979, s. 115.

tarafından yeniden varlık kazandığı zaman yazınsal yapıttan söz edebilir»².

Görüldüğü gibi, alımlama estetiğinde, vurgu, yazınsal yapıyla birlikte okur boyutunun üzerindedir. Bu bağlamda 'alımlama', okuma sürecinde okurun yazınsal metni yeniden oluşturması/somutlaştırmasıdır. Bu noktada, okuma eyleminin de yeni bir içerik kazandığını görüyoruz: Okuma süreci önceden belirlenmiş anlamların okur tarafından edilgen bir biçimde alındığı bir süreç değildir. Tersine 'okuma', *metnin okunuş sırasında yaratılan anlamlarının saptandığı bir eylemdir*³.

Okuma süreci içinde okurun yazınsal metni yeniden gerçekleştirmesi, okurun metin ile karşılıklı etkileşime dayanan bir diyaloga girmesiyle başlar. Çünkü metin içinde var olan ancak «*söylenmemiş şeyler, boş alanlar, okurun düş gücünü kamçılar, onu üreticiliğe iter. Ama ortaya çıkan ürün, sadece okurun düş gücünün ürünü değildir, sürekli metne bağlı olarak oluşur*»⁴.

Yazınsal metin ile metnin anlam yükünü canlandırmaya yönelen okur arasında kurulan ilişki çift yönlü eyleme dayanan bir bildirişim sürecidir. Metin ile okur arasındaki ilişkinin karşılıklı göndermelerle işleyen bir bildirişim sürecine dönüşmesini sağlayan ise, yazınsal metnin çokanlamlı yapısı, yani metnin 'anlam gücüllüğüdür'⁵.

Bildirişim Açısından Yazınsal Metin - Okur İlişkisi

En genel tanımıyla bildirişim, bir düzgü (kod) kurma ve düzgü çözüme işlemidir. Bildirişim sürecini toplumsal bağlamda ele aldığımızda, bildirişim durumu, alıcı ve vericinin konumu gibi öğeleri de birlikte düşünmemizi gerektirir. Günlük dil kullanımında, aynı dili konuşanlar/bilenler bildiriş sürecinde iletilen bildiriş doğru olarak çözümlenebilir. «*Günlük, olağan dilde belli bir yargı, duygu ya da düşünce - her ne kadar zaman zaman şiir dilinin*

2 a.g.y., s. 16.

3 Bkz: Iser, W.: 'Metinlerin Çağrısız Yapısı', (Çev. Sayın, Ş.) Bağlam 1/79, s. 140.

4 Sayın, Ş.: 'Yazınbilim ve Alımlama Estetiği', Bağlam 1/1979, s. 116.

5 Bkz. Iser, W.: 'Der Akt des Lesens', München, 1984, s. 42.

öğelerinden yararlanılırsa da - genel olarak farklı anlaşımalara, algılamalara yol açmayacak biçimde, dinleyen ya da okuyana aktarılmış olur»⁶. Alıcı/verici olarak yazınsal metin ile alıcı/verici olarak okur arasında gerçekleşen bildirişimde ise günlük dilin aracılığıyla gerçekleştirilen bildirişimden ayrılan yönler vardır. Bu ayrımların temelini de, 'yazınsal dilin ve dolayısıyla yazınsal dil aracılığıyla kurgulanan yazınsal metnin yapısal ve anlamsal özellikleri oluşturur. Yani, okur bu kez yazar tarafından oluşturulan ve kendine özgü özellikler taşıyan bir dilin düzgüsünü çözmek zorundadır.

Yazınsal dilin günlük dilden ayrılan en belirgin özelliği, yan anlamlar taşımasıdır⁷. Yazın metninde dilsel göstergeler, göndergesel temel anlamları dışında 'anlam ve değerler' kazanabilirler. İşte metnin okurda değişik anlamlar canlandıran açık ve dinamik yapısı da, yazın dilinin bu özelliğinden kaynaklanır. Yazar/şair, duygu ve düşüncelerini aktarırken dili özgürce kullanarak yepyeni bir dil yaratabilir. Dilsel göstergelere sözlük anlamlarını aşan yepyeni boyutlar ekleyebilir. Bu onun 'yaratma özgürlüğü'dür.

Yazın metninin kurmaca dünyası ile okurun dünyası her zaman aynı gerçeklikte buluşamaz. Okur sunulan kurmaca gerçek ile 'kendi gerçeği' arasında bir bağ kurarken, metinde yer alan göstergeleri metne bağlı kalarak ama kendince somutlaştırabilir. Bu da okurun 'alımlama özgürlüğü'dür.

Yazın metni ile okur arasındaki bildirişimi şöyle bir örnekle de açıklayabiliriz : Ahmet Haşim'in 'Merdiven' adlı şiirindeki

*«Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden
Eteklerinde güneş rengi bir yağın yaprak»*

dizelerinde yer alan 'merdiven' göstergesi, görüldüğü gibi, göndergesel temel anlamı dışında kullanılmıştır. Bu 'belirlenmemişlik', okurun düşgücünü harekete geçirir. Okuma sürecinde, yani şiir ile kurduğu ilişkide/bildirişim okur, 'merdiven' göstergesini

6 Aksan, D. : 'Şiir Dili ve Türk Şiiri Dili', İstanbul, s. 23.

7 Şiir dilinde 'yan anlamlar' konusu ile ilgili olarak bkz : Aksan, D. : 'Şiiri Dili ve Türk Şiiri', 1993, s. 90-98.

kendi algılayış biçimine göre anlamlandırır. Böylelikle de, şiirde var olan anlam gücüllüğünden yola çıkarak şiiri/yazınsal metni kendince gerçekleştirmiş/somutlaştırmış olur. İşte yazınsal metinlerde bildirişime açık yönlerin bulunmasını sağlayan da, yazınsal dilin metne sağladığı bu özelliklerdir.

Yazınsal bildirişimin, bildirişimi sağlayan araç olarak '*yazınsal dil*' açısından belirtilmesi gereken bir diğer özelliği de, yazın dilinde dilin yerleşik kurallarıyla bağdaşmayan kullanım biçimlerinin de görülebilmesidir. Nitekim, Atilla İlhan'ın '*Sana Mecburum*' şiirindeki '*Sana mecburum*' dizesi, bu tür bir kullanımı gösteren bir örnektir⁸.

Yazın dilinin günlük dilden ayrılan ve burada kısaca göstermeye çalıştığımız özellikleri, yazın dilinin etkileme gücünü iyice pekiştirir. Okur ile yazın ürünü arasında kurulan bildirişimde de yoğunluk ve anlam derinliği kazandıran da yine yazın dilinin bu özellikleridir.

Öte yandan, yazın dilinin yananamlı ve dilsel kurallara aykırı kullanımlı oluşu kimi kez de alımlama güçlükleri yaratabilir okurda. Kuşkusuz bu okurun daha önce değindiğimiz alımlama koşullarıyla da yakından ilgili bir durumdur. Bu bakımdan burada, yazınsal metin - okur ilişkisini okur ögesi açısından da irdelemek yerinde olacaktır.

Okurun yazınsal metni alımlaması nelere bağlı olarak gerçekleşmektedir? Bu süreçte okurun işlevi ve katkısı nedir ve nelere bağlı olarak işlemektedir okurun etkinlikleri? Hemen belirtmek gerekir ki, bu konulara kesin ve genelgeçer yanıtlar üretmek güçtür. Burada amacımız, '*okur*' boyutunu, önemli gördüğümüz noktalar ışığında ele alarak, karmaşık yapıdaki bu ilişkiye/bildirişime bu noktalar yönünden açıklık getirmeye çalışmaktır.

8 Göstergelerin göndergesel anlamları dışında ve kurala aykırı kullanımları, yazınsal metin türlerinin tümünde görülebilir. Ancak böylesine kullanımların en yoğun olduğu tür şiirdir. Bu çalışmada örneklerin şiir dilinden seçilmiş olması da bundandır.

Yazın Metni - Okur Bildirişiminde 'Bağlam Bilgisi'

Iser'e göre, yazınsal metin, gerçekliğini nesnel dünyasında değil de, okurun düşdünyasında oluşturur⁹. Bildirişim sürecinde böylesine bir işlev üstlenen okurun metne yaklaşımını, belirttiğimiz gibi, 'akımlama koşulları' yönlendirir. Bu bağlamda 'bağlam bilgisi' diye adlandırabileceğimiz, okurun yaşam bilgisi ve birikimi de önemli bir yer tutar. Bunu bir uygulama örneği ile göstermeye çalışalım :

AMAÇ : 1991-1992 ders yılında bir grup aday öğretici¹⁰ ile yaptığımız bu uygulama çalışmasında temel amaç aday öğretmenlerin yazın eğitimindeki, burada sözünü ettiğimiz, yeni yaklaşımın ilkelerini uygulamada içinde görerek/yaşayarak öğrenmelerini sağlamaktır.

1. ADIM : İlk adım olarak öğrencilere, Josef von Eichendorff'un (1788-1857) aşağıda yer alan 'Abendlandschaft' adlı şiiri, şairin adı, şiirin başlığı ve yazıldığı dönem belirtilmeksizin verilmiştir.

*Der Hirt bläst seine Weise
Von Fern ein Schuß noch fällt
Die Wälder rauschen leise
Die Ströme tief im Feld.*

*Nur hinter jenem Hügel
Noch spielt der Abendschein
O hätt ich, hätt ich Flügel,
Zu fliegen da hinein !*

2. ADIM : Bu aşamada öğrenciler, bu şiiri yazan şairin, 'EL SAİT' diye gerçekte olmayan kurmaca bir ad ve

9 Bkz : Iser, W. : 'Metinlerin Çağrısız yapısı', (Çev. Sayın, Ş.) Bağlam, 1/1979, s. 161.

10 Bu uygulama çalışması 1991-1992 ders yılında İst. Üni, Edebiyat Fak. Yabancı Diller Eğitim Bölümü 3. sınıf öğrencileriyle yapılmıştır.

rilmiştir ve öğrencilerden şiirin onlarda yarattığı etki ve çağrışımları dile getirmeleri istenmiştir.

3. ADIM : Öğrencilerin şiiri alımlayış biçimlerinin tartışıldığı bu aşamada ortaya şöyle ilginç bir durum çıkmıştır : Eichendorf'un doğa sevgisini ve doğa karşısında hayranlığı yansıtan bu şiiri öğrenciler tarafından, 'El Sait'in burada savaşta tahrip olan doğa karşısında duyduğu üzüntüyü ve savaş öncesi döneme duyduğu özlemi dile getirdiği biçiminde alımlanmıştır. Öğrenciler, şiirdeki '*Schuß*' (*silah sesi*) göstergesinden yola çıktıklarını ve bu göstergenin kendilerinde savaşçı, özellikle de Körfez Savaşı'nı ve İran - Irak Savaşı'nı çağrıştırdığını söylemişlerdir.
4. ADIM : Bu aşamada öğrencilere, ele alınan şiirin, 19. yüzyılda Josef von Eichendorff tarafından, yazıldığı iletilmiştir. Öğrenciler, bu kez ilgili olarak daha önce yaptıkları canlandırmaların geçerli olamayacağını söylemişler ve şiiri öncekinden farklı bir biçimde somutlaştırma/gerçekleştirme yoluna gitmişlerdir. Aynı '*Shuß*' göstergesi, öğrencilerde bu kez '*orman-da avlanan avcılar*' çağrıştırmıştır.

SONUÇ : Aday öğrencilere, kuramsal düzlemde geliştirilen görüşlerin uygulamaya nasıl yansıdığını uygulama içinde göstermek amacıyla yapılan bu çalışma, Alımlama Estetiğinin yazın eğitimiyle yakından ilgili şu ilkelerini ortaya çıkarmış ve doğrulamıştır :

- Yazınsal metnin dinamik, açık ve okuma edimini karşılıklı etkileşime dayanan bir sürece dönüştüren bir yapısı vardır.
- Yazın metinlerinin yorumlanması '*zamana bağlı olarak*' değişiklikler gösterir.
- Anlam '*okur*' tarafından kendi alımlama koşullarına uygun bir biçimde belirlenir. Okurun '*bağlam bilgisi*' metni alımlama/anlama sürecini etkileyen bir etmendirdir. Denilebilir ki, alımlama/anlama süreci, okurun bağlam bilgisine bağımlı olarak gelişir.

Hemen eklemek gerekir ki, yaptığımız bu Alımlama Estetiğinin okur-yazınsal metin ilişkisinde göz önünde bulundurmadığı bir boyutu, yani 'yazar/şair' boyutuna da tartışma konusu yapmıştır. Çünkü, uygulama örneğimizde de görüldüğü gibi, okurun bağlam bilgisi yazarı da sarmaktadır. Dolayısıyla okurun yazarla ilgili bilgisinin olması ya da olmaması okurun yazınsal metni alımlamasını yönlendirebilmektedir.

Yazın Metni - Okur İlişkisinde 'Yazar' Boyutu

Belirttiğimiz gibi, alımlama estetiği, yazar-yazınsal metin-okur ölçüsünde ağırlık noktasını 'okur' üzerine koymuş ve yazınsal metnin gerçekleştirilmesini okura bağlı bir etkinlik olarak açıklamıştır. Bu bağlamda bir yazın yapıtını yorumlama eylemi de farklı bir içerik ve işlev kazanmıştır. Diğer bir anlatımla, 'Bu şiirin ya da bu romanın anlamı nedir?' gibi geleneksel soru biçimi yerini 'Okur yazınsal metni okurken, nelerden etkilenerek yapıtı zihninde canlandırır?' türünden sorulara bırakmıştır¹¹.

Okur metni alımlarken, metinle ilgili olarak değişik gerçekleştirme/kurma biçimleri yaratabilir. Sözelimi yukarıdaki örnekte, öğrencilerin metni/şiiri ilk algılayış biçimleri de benimsenebilir bir yorumdur. Çünkü şiirden yola çıkarak, şiiri kendi gerçeklerine uygun olarak kurmuşlardır. Ancak öğrencilerin, şiiri gerçekte kimin yazdığını öğrendiklerinde şiiri ilk kurma biçimlerini uygun görmemeleri nasıl açıklanabilir?

Bu nokta şu soruyu da gündeme getirmektedir: Öğrencilerin ilk yorumlarını biçimlendiren kurmaca 'El Sait' mi olmuştur? Eğer öyleyse, yazın metni-okur bildirişimin yazar boyutu, hangi durumlarda nasıl etkileyebilmektedir. Kuşkusuz bu sorular çok yönlü ve ayrıntılı bir incelemeyi gerektirir ve bu çalışmamızın aşan bir konudur. Bu konudan burada, sözü edilen noktaya yalnızca belli bir açıdan yaklaşılacaktır.

Günther de Bruyn'a göre' yeni şeyler bulma yolculuklarının hiç bitmemesinin nedeni, gerçeğin sürekli değişmesi değildir. «Yeni şeyler keşfetmek için yapılan yolculuklar hiç sona ermez,

11 Bkz. Iser W. : 'Der Akt des Lesens', München 1984, s. 41.

*çünkü şematik bakma alışkanlığı gerçeğin de rengini soldurur. Kanıksanmış şeylere yeniden şaşırabilmeyi başaran kişi, yeni bir şeyler bulmuş demektir*¹². diyor Günther de Bruyn. Yazın metinlerinin de okura sağladığı bu türden bir yolculuk değil midir? Yaşamın içiçe olduğumuz ama farkedemediğimiz inceliklerini gözler önüne serer yazın yapıtları çoğu kez. Bu bakımdan her yazın yapıtı yeni bir yolculuktur okur için.

Kimi yazarlar okuru, belli amaçlı yolculuklara çıkarır, okurun yaşamının belli yönlerini bulmasını/görmesini amaçlar. Bir yazın metnini ahımlama özel, bu nedenle de görece bir uğraştır, ne var ki yaşamı belli bir dünya görüşünün çerçevesinden yorumlayarak sunan yazarlar, okurun da yaşamı bu pencereden görmesini isterler. Bu nedenle de yapıtlarına okurda amaçladıkları etki, düşünce ve duyguları canlandırmak gibi bir işlev verirler. Kuşkusuz, okuma sürecinde okur metni, kendi ahımlama koşullarına göre kuracaktır. Ancak, şayet okur yazarla aynı dünya görüşünü paylaşıyorsa, metni ahımlaması yazarın öngördüğü çerçeve içinde kalabilir. Bu yazar ile okurun yazınsal metinde buluşması demektir. Kanımızca da okurun bağlam bilgisi olarak yazar/şairin insana ve olgulara yaklaşımını bilmesi ya da bilmemesi bu noktada önem kazanır.

Bunu bir örnekle gösterecek olursak, Nazım Hikmet'in şu dizelerini alabiliriz :

«Akın var
Güneşe akın
Güneşi zaptedeceğiz
Güneşin zaptı yakın».

Nazım Hikmet ile ilgili olan ve aynı dünya görüşünü paylaşan okur, 'güneş' göstergesini belli bir çerçeve içinde somutlaştıracaktır. Bu bir anlamda, yazarın okuru yönlendiren bir boyut olarak görülebileceğini göstermektedir. Çünkü Nazım Hikmet'i tanımayan bir okur için bu dizeleri gerçekleştiren olanakları daha ba-

12 Günther de Bruyn'ın bu görüşü için bkz. : Apeltauer, E (Hrsgs), 'Aus Erfahrung lernen', Göppingen, 1994.

ğimsizdir. Bu konumdaki okur amaçlanandan çok daha değişik yorumlarda bulunabilir. Nitekim bu noktayı sınamak amacıyla yaptığımız bir değerlendirmede Nazım Hikmet'i tanımayan, görüşlerine yabancı bir okur, yukardaki dizeleri ilginç bir yorumla şöyle somutlaştırmıştır : «*Zamanla teknik olanaklar o denli gelişecek ki, güneşe bile gidilebilecektir*».

Kuşkusuz bu, günümüz koşullarına uygun düşen bir alımlayış biçimidir ve şiirin anlam gücüllüğü böyle bir yoruma da olanak sağlamaktadır. Ancak bu bağlamda belirtilmesi gereken nokta şudur : Somut bir amaç güden ve belli bir dünya görüşünden yola çıkarak üreten yazarlar için, okurda hangi etkilerin yaratılacağı büyük önem taşır¹³. Yapıtıyla belli bir ileti vermek isteyen bir yazar için alımlama süreci, Alımlama Estetiğinin öngördüğü gibi, görece gelişen, okura göre değişen bir süreç olamaz. Gerçekte ise yazarın niyetiyle örtüşmeyen alımlama/sonlandırma biçimleri de doğabilir. Yazarın amaçladığı ileti ile okurun buluşması, okurun önbilgisine bağlıdır. Öyleyse böyle bir buluşma gerekli bağlam bilgisinin var olduğu durumlarda gerçekleşebilir ancak.

Yazın yapıtlarının insanı insana, kuşakları kuşaklara, kültürleri kültürlerle bağlayan bir özelliği de vardır. Yazarı da içine alan bağlam bilgisi burada da kendini gösterir. Bağlam bilgisinin olması/verilmesi, kanımızca farklı kültürlerden gelen okurlarda benzer çağrışımlar yaratabilir. Nitekim Nazım Hikmet'in '*Açlık Ordusu Yürüyor*' adı şiirinin Almanca çevirisinden¹⁴ alınan şu dizeler :

*«Die Hungersarmee marschiert,
marschiert, um sich endlich zu sättigen,
an Fleisch zu sättigen,
an Büchern zu sättigen,
an Freiheit zu sättigen.»*

aynı görüşü paylaşan bir Alman okuru, Türk okur ile ortak çağrışımlarda birleştirebilir.

13 Bkz. : Kast B. : 'Literatur im Unterricht ...', 1984, s. 27.

14 Şiirin Almanca çevirisi için bkz. : Die Brücke, s. 72.

Öyleyse, kültürel farklılıkların yazınsal metin - okur ilişkisine getirdiği boyutlar nelerdir ?

Yazın metni - Okur ilişkisinde Kültürel Farklılıklar

Yazın metninin anlam ve estetik boyutunun yanı sıra bir üçüncü boyutu daha vardır : *Kültür boyutu*. Okur, yazın metninde saklı bulunan yeni yeni anlam değerlerini alımlarken kültür boyutunun metne kattıklarını da çözmek zorundadır. Kuşkusuz, burada da okur metne kendi bağlam ya da yaşam bilgisi dediğimiz birikimleriyle yaklaşır. Okur ile yazın metninin yaratıldığı kültür ortamı arasında farklılıklar varsa, sözgelimi -okur yazın metninin kültür ortamına yabancı ise, okurun metni alımlaması güçleşebilir de. Nitekim Wierlacher de, yabancı dilde/kültürde oluşturulmuş bir yazın metnini alımlamanın asıl güçlüğü'nün kültür boyutunda yattığını vurgulamaktadır¹⁵.

Kuşkusuz bu noktada, 'yerellik', 'ulusallık', 'evrensellik' gibi kavramları göz önünde bulundurmak gerekir. Kanımızca, yerel yaşantıların işlendiği yazın ürünleri, o yaşantılarla içli dışlı olan okurları daha farklı bir yoğunlukta etkiler. Orhan Veli'nin aşağıda yer alan '*Kapalı Çarşı*' adlı şiiri buna bir örnek midir?

KAPALIÇARŞI

Giyilmemiş çamışırılar
Nasıl kokar, bilirsin, sandık odalarında.
Senin dükkanında öyle kokar işte.
Ablamı tanımazsın.
Hürriyette gelin olacaktı,
Yaşasaydı.
Bu teller, onun telleri,
Bu duvak, onun duvağı

15 Bkz. : Wierlache, Literatur als fremdkulturelle Literatur. Zu Gegenstand, Textauswahl und Fragestellung einer Literaturwissenschaft des Faches Deutsch als Fremdsprache', A. Wierlacher (Hrsg.), Fremdsprache Deutsch, Band 1, s. 146.

Ya bu camlardaki kadınlar ?
 Bu mavi mavi, bu yeşil yeşil fistanlı ?
 Geceleri de ayakta ma dururlar böyle ?
 Ya şu bembeyaz gömlek ?
 Onun da bir hikayesi yok mu ?
 Kapalıçarşı,
 Kapalı kutu.

Kapalıçarşı'nın kendine özgü kültürüne yabancı bir okur bu dizelerde o kültürün gizemli havasını solumuş bir okurun bulacağı tadı yakalayabilir mi? Ama bu, yabancı bir kültürün içinde yoğunlaşmış yazın ürünleri ile diğer kültürlerin okurları arasında hiçbir etkileşimin kurulmayacağı anlamına gelmez. Etkileşim yine kurulacaktır. Ne var ki, bu kez yazın metninin anlam dağıtıcı bambaşka iletiler sunacaktır. Kültürel farklılıklar farklı alımlama biçimleri yatabilecektir¹⁶.

Yazın metni ile okur arasındaki etkileşim, metnin anlattıklarıyla okurun belli noktalarda buluşmasıyla başlar. Yazın metninin aktardığı dünya ile okurun dünyası arasında bir uzaklık varsa, okur metni yeniden kurarken, diğer bir anlatımla metni kendi alımlama koşullarına göre yeniden canlandırırken zorlanabilir. Öte yandan okurun dünyası ile yazarın dünyası arasındaki uzaklık ve farklılıklar okur için çekici bir özelliğe de dönüşebilir¹⁷.

Yazın metni dış gerçeğe doğrudan gönderme yapmaz, gerçeğin değişik yönlerini örnekler. Yazın metni kurmaca bir dünyadan kesitler sunar, böylece de okuru bu parçaları tamamlamaya zorlar. Sunulan parçaların 'değişik' olması metnin alımlamasını ilginçleştiren bir ivme olabilir. Kısacası okura 'değişik ve 'yaban-

16 Ortaöğretim düzeyinde Türk öğrencilerinin Alman yazınından örnekleri için bkz. : Hatipoğlu, Sevinç : Förderung des kreativen Schreibens, Gedichte im kommunikativen Deutschunterricht, Praxisorientierte Didaktisierungsentwürfe für die Sekundarstufen, Istanbul, 1992; basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Çapoğlu, Meral : Literarische Texte im Fremdsprachenunterricht, Die Entwicklung der Kulturkompetenz der Schüler, 1992, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

17 Bu konuyla ilgili olarak Bkz. : Kuruyazıcı, Nilüfer : Fremdkulturelles Verstehen deutschsprachiger Literatur am Beispiel einer Kurzgeschichte, Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi, VII, 1990, s. 14-15.

cı' olan yönler, okur ile metin arasındaki bildiriyimi her zaman olumsuz yönde etkilemez, kimi durumlarda ilgi ve merak uyan-dırabilir.

Yazın metinlerine bir kültürün ve o kültür içinde yaşayan insanların yaşam ve düşünce biçimleri de yansır¹⁸. Kültürel farklılıklar bağlamında baktığımızda, yazın metinlerini üretildikleri kültür ortamını aktaran araçlar olarak görebiliriz. Yazında işlenen yaşamdır. Yazın metinleri aracılığıyla başka kültürlere, yepyeni yaşantı ve deneyimlere ulaşmak olanaklıdır. Bu bakımdan yabancı kültürden bir yazın ürünü ile kurulan bildirişim aynı zamanda bir *kültürler arası bildirişimdir*.

Sonuç :

Görüldüğü gibi, yazın metni - okur ilişkisi çok yönlü bir süreçtir. Mac Leish «*Şairin işi, dünyanın anlamsız ve sessizliği ile, onu anlama zorlamak için mücadele etmektir, sessizliği ses yoku var yapana dek*»¹⁹ diyor bu yaratıcı edimi betimlerken. Böylesine bir uğraşın ürününü alımlamak, anlamak da yaratıcı bir etkinliktir. Okurun bu etkinliğini, burada göstermeye çalıştığımız yönler biçimlendirir. Bir yönlendirme içinde olsa da alımlama sürecinde okurun yaptığı, bir *'yaratama eylemidir'*.

Yazın metni ile okur etkileşiminde okur boyutunu vurgulayan görüşler, yazın eğitiminin alışageldik yapısını kökten değiştirecek bir anlayış getirmektedir. Okuru yazınsal ürünü okuma sürecinde yeniden yaratan bir güç olarak görmek, okur olarak öğrencinin de yazın eğitiminde etkin bir konumda görülmesi demektir. Artık öğrenci/okur önceden belirlenen doğruları belleyen değil de, yazın metninin sunduğu anlam değerlerini kendi alımlama koşullarına göre canlandıran ve böylece de yazın metninin sunduğu anlam değerlerini kendi alımlama koşullarına göre canlandıran ve böylece de yazın metnine kendine göre bir varlık kazandıran etkin bir güçtür.

18 Bkz. Nayhsus, H., Ch. : «Europa als Herausforderung für die deutsche Literaturdidaktik», Thum B., Fink G.L. (Hrsg.) :x Praxis Interkultureller Germanistik, Strassburg, 1991, s. 393.

19 Alıntı için. : May R. : Yaratma Cesareti, İstanbul, 1988, s. 77.

Öğrencinin böylesine bir eylemi gerçekleştirebilmesi, yani yazın metni ile bildirişimine girebilmesi, gerekli öğretim ortamının sağlanmasına bağlıdır hiç kuşkusuz. Yazın derslerinin burada göstermeye çalıştığımız noktalar ışığında düzenlenmesi/işlenmesi yazın derslerini dilde/yazında/yaşamda gizli nice olanakların keşfedildiği bir ortama dönüştürecektir. «*Geleceğe gelince, görevin ıleriıi görmek değil, olanaklı kılmaktır.*», diyor Exupery²². Geleceği kurabilecek bireylerin yetiştirilmesinde, öğrenciyi etkin ve üretken kılan bir yazın eğitiminin de büyük katkıları sağlayacağı açıktır.

20 Antolne de Saint-Exupery'nin bu sözü için bkz. :Keane J. : Medya ve Demokrasi, İstanbul, 1992, s. 170.

.....

.....